

РОЗДІЛ 6. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.21>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З ЯДЕРНИМ ТЕРОРИЗМОМ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТИ

Балюк Г.І.,

*докторка юридичних наук, професорка,
член-кореспондентка НАПрН України,
професорка кафедри екологічного права
Навчально-наукового інституту права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-5855-0142
e-mail: galynabaliuk@gmail.com*

Пахолок Ю.П.,

*PhD,
старший лаборант кафедри екологічного права
Навчально-наукового інституту права,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3642-1478
e-mail: pakholok_juliya@ukr.net*

Балюк Г.І., Пахолок Ю.П. Правове регулювання боротьби з ядерним тероризмом: національний та міжнародний аспекти.

У статті розглянуто питання правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом. Метою статті є висвітлення проблем правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом. Авторами статті проведений ретроспективний огляд та проаналізований стан розвитку законодавства України в сфері правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом. За наслідками такого розгляду визначено, що останні десятиліття ХХ століття, а також ХХІ століття показали: найбільшою загрозою є терористичні організації, які мають міжнародний (транснаціональний) характер і пов'язані з організованими кримінальними товариствами. Терористичні організації значною мірою переорієнтувалися з одиночних убивств або серйозних вибухів звичайних вибухових речовин на активні спроби заволодіти засобами масового знищення або виготовити її з подальшою загрозою застосування. Рівень ризику застосування ядерної зброї та радіоактивних матеріалів можна попередньо оцінити за загрозами скоєння актів ядерного тероризму і викраденнями ядерних матеріалів. Авторами у статті наведено окремі дані пов'язані з терористичними актами, а також найнебезпечнішими випадками їх викрадення. У статті проаналізовано основні положення Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму. Автори дійшли до висновку, що Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму відіграє ключову роль у забезпеченні ядерної безпеки. До повномасштабного вторгнення РФ в Україну вважалося, що Україна є прикладом послідовної та зваженої політики в сфері нерозповсюдження ядерної зброї. Події, які тривають в Україні уже майже три роки, показали, що ядерне законодавство як міжнародне, так і вітчизняне в сфері, яка пов'язана з використанням ядерної енергії є, недосконалим, і не дає адекватної відповіді на багато питань. Зовнішньо політична діяльність держав, які володіють ядерною зброєю є визначальною, для майбутнього людства, для виживання людської цивілізації. Попередити немислиме – знищення життя на землі, відстояти мир, немає на сьогодні більш важливого

завдання для всіх народів нашої планети. На думку авторів, доцільно розробити та прийняти міжнародний акт про норми взаємовідносин ядерних держав, який мав би дуже важливе значення.

Ключові слова: ядерна безпека, міжнародний тероризм, ядерний тероризм, ядерна зброя, радіоактивні матеріали, ядерний потенціал, МАГАТЕ, Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму.

Balyuk G.I., Pakholok Y.P. Legal regulation of combating nuclear terrorism: national and international aspects.

The article deals with the issue of legal regulation of the fight against nuclear terrorism. The purpose of the article is to highlight the problems of legal regulation of the fight against nuclear terrorism. The authors of the article conducted a retrospective review and analyzed the state of development of Ukrainian legislation in the field of legal regulation of the fight against nuclear terrorism. As a result of such consideration, it was determined that the last decades of the 20th century, as well as the 21st century, showed that the greatest threat is terrorist organizations that have an international (transnational) character and are connected to organized criminal societies. Terrorist organizations have largely reoriented themselves from single murders or serious explosions of conventional explosives to active attempts to acquire or manufacture means of mass destruction with the subsequent threat of use. The level of risk of using nuclear weapons and radioactive materials can be pre-estimated by threats of committing acts of nuclear terrorism and theft of nuclear materials. The authors of the article provide separate data related to terrorist acts, as well as the most dangerous cases of their abduction. The article analyzes the basis of the provisions of the International Convention on Combating Acts of Nuclear Terrorism. The authors concluded that the International Convention on the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism plays a key role in ensuring nuclear security. Before the full-scale invasion of the Russian Federation in Ukraine, Ukraine was considered to be an example of a consistent and balanced policy in the field of nuclear non-proliferation. The events that have been going on in Ukraine for almost three years have shown that nuclear legislation, both international and domestic, in the sphere related to the use of nuclear energy is imperfect and does not provide adequate answers to many questions. Externally, the political activity of states that possess nuclear weapons is decisive for the future of humanity, for the survival of human civilization. To prevent the unthinkable - the destruction of life on earth, to defend peace - there is no more important task for all peoples of our planet today. According to the authors, it is expedient to develop and adopt an international act on the norms of relations between nuclear states, which would be of great importance.

Key words: nuclear security, international terrorism, nuclear terrorism, nuclear weapons, radioactive materials, nuclear potential, IAEA, International Convention on the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism.

Постановка проблеми. Події, які тривають в Україні уже майже три роки, показали, що ядерне законодавство як міжнародне, так і вітчизняне в сфері, яка пов'язана з використанням ядерної енергії є, недосконалим і не дає адекватної відповіді на багато питань. Власне, можна говорити про його безсилля під час ведення війни. Підтвердженням цьому є факти, пов'язані з захопленням РФ Чорнобильської та Запорізької АЕС, коли агресор шантажує весь світ ядерною катастрофою, а отже наражає людство на ядерну та радіаційну небезпеку, а також погрожує застосувати ядерну зброю.

Несанкціонований доступ до ядерних матеріалів загрожує здоров'ю та безпеці населення і довкіллю. Наслідки ядерного бомбардування Японії, катастрофа на Чорнобильській АЕС та на Фукусіма-1 не потребують коментарів.

Сьогодні викрадення, контрабанда і несанкціоновані поставки ядерних і радіоактивних матеріалів є серйозною загрозою для багатьох країн і міжнародної безпеки загалом. Зокрема, до спроб придбати ядерні та радіоактивні матеріали можуть вдаватися декілька держав, терористичні організації, релігійні екстремісти та кримінальні угруповання.

Стан опрацювання. Окремі питання щодо правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом розглядалися у наукових працях таких вчених як: Г.І. Балюк, Х.Н. Бехруз, І.О. Лесь, К.В. Мануїлової, А.О. Матвійчука, Т.В. Мельник та інших. Крім того, особливості міжнародно-правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом становили предмет досліджень і зарубіжних науковців, зокрема: М. Банкс, Л. Свансон, С. Сілверстайн, Г. Соколскі та інших.

Метою статті є висвітлення проблем правового регулювання боротьби з ядерним тероризмом.

Виклад основного матеріалу. Наявність сильних за ресурсами (фінанси, люди, озброєння) терористичних угруповань притаманні державам, де є етнічні, релігійні проблеми та осередки сепаратизму. Такі приклади не злічити як в Азії, Африці, Латинській Америці, а також деяких країнах на просторах СНД, а так само в країнах Європи. Останні десятиліття XX століття, а також XXI століття показали: найбільшою загрозою є терористичні організації, які мають міжнародний (транснаціональний) характер і пов'язані з організованими кримінальними товариствами. При цьому, терористичні організації значною мірою переорієнтувалися з одиночних убивств або серйозних вибухів звичайних вибухових речовин на активні спроби заволодіти засобами масового знищення (далі – ЗМЗ) або виготовити їх з подальшою загрозою застосування [1, с. 165].

Умовно акт ядерного тероризму можна класифікувати за такими категоріями: підриг (загроза підригу) ядерно-вибухового пристрою; зараження радіоактивними матеріалами (радіоактивне зараження, як правило, має локальний характер); диверсія на ядерних об'єктах як цивільного (АЕС та їхня інфраструктура), так і військового призначення (сховище ядерних матеріалів тощо).

Виникає цілком закономірне запитання, що ми повинні розуміти під ядерними матеріалами? Як правило, фахівці під терміном «ядерні матеріали» розуміють уран, плутоній, торій або їхні сполуки, а також опромінене паливо для ядерних реакторів. Уран може містити природні ізотопи, бути збідненим (менше 0,7 % ізотопу 235) або збагаченим ізотопами 235 або 233. У свою чергу, високозбагачений уран містить 20 або більше відсотків ізотопу 235. Плутоній 239 (отриманий штучно) та ізотоп урану 235 є найпоширенішими ядерними матеріалами (під ударами теплових або швидкісних нейтронів ядра цих елементів розщеплюється). Під матеріалами, що розщеплюються, як правило, розуміють, плутоній і високозбагачений уран. МАГАТЕ класифікує плутоній (не менше 20 % ізотопу 238), високозбагачений уран і уран-233 як матеріали «прямого використання», тобто придатні для виготовлення зброї. Крім інших компонентів, для створення ядерного пристрою потрібно лише дванадцять кілограмів високозбагаченого урану або чотири кілограми плутонію [2, с. 103-104].

Ядерна зброя перебуває під суворим контролем і допуск до неї малоімовірний. Дещо реальніші напади терористів на ядерні боеприпаси, що транспортуються або демонтуються. Для виготовлення ядерного пристрою з палива для АЕС необхідна піврічна робота трьох-чотирьох лабораторій із надзвичайно складним устаткуванням і наявність кількох десятків професіоналів, що кардинально знижує можливість цієї загрози.

Таким чином, попередні десятиліття засвідчили, що доступ терористів до ядерних арсеналів практично було зведено до нуля. Але небезпека переміщується в іншу площину: на думку багатьох експертів найреальніша на сьогодні загроза ядерного тероризму – це напади на АЕС.

Термін «радіоактивні матеріали» означає речовини, які не можна використовувати для ядерно-вибухового пристрою (нездатні підтримувати ядерну реакцію). Передусім це джерела іонізуючого випромінювання, зокрема, які використовуються в промисловості, науці, медицині (америчій, стронцій, цезій, кобальт і радій) [3, с. 582].

Сьогодні виготовлення, переробка, міжнародні перевезення ядерного палива, їх відходів зростають: атомна енергетика генерує значну частину енергетики світу – у більше ніж 30 країнах працює більше ніж 500 реакторів із загальною потужністю 350 ГВт. Це підвищує ймовірність несанкціонованого доступу до ядерних матеріалів (створення радіологічної зброї з радіоактивних відходів), що використовуються в атомній енергетиці, особливо в наукових центрах атомних підводних човнів.

Безсумнівно, напад відносно легко озброєних терористів (із стрілецькою зброєю, вибуховими пристроями звичайних типів) або, навіть, загроза захоплення АЕС можуть мати надзвичайно сильний психологічний ефект серед населення. Іншими словами, терористи, не виконавши свою загрозу до кінця (не завдавши шкоди АЕС) доб'ються бажаного для них ефекту – паніки, істерії, незначних людських і величезних матеріальних втрат.

Рівень ризику застосування ядерної зброї та радіоактивних матеріалів можна попередньо оцінити за загрозами скоєння актів ядерного тероризму і викраденнями ядерних матеріалів. На сьогодні не існує надійних і повних даних про нелегальне переміщення ядерних і радіоактивних матеріалів тощо.

База даних МАГАТЕ станом на 2021 рік свого часу зареєструвала понад 550 інцидентів переміщення ядерних і радіоактивних матеріалів, і тільки дві третини з них була підтверджена МАГА-

ТЕ [4, с. 25]. Кількості усіх перехоплених матеріалів не вистачало б навіть для одного ядерного пристрою.

Наведемо деякі дані пов'язані з терористичними актами, або скоріше загрозою їх скоєння, а також найнебезпечнішими випадками викрадення ядерних матеріалів:

- 1985 рік – американська компанія Union Oil одержала від невідомих осіб лист із загрозою підірвати ядерний пристрій на одному із заводів компанії, якщо шантажистам не виплатять 100 тис. доларів;

- 1980-ті роки ХХ століття – пуерто-ріканські сепаратисти погрожували терактами проти ядерних об'єктів США.

- 1987 рік – у Бразилії (м. Гоянія) через пошкодження викраденого контейнера з цезієм-137 загинуло 4 чоловік, 129 – одержали значні рівні опромінення, довелося евакуювати людей із 41 будинку. Роботи із знешкодження тривали пів року, було видалено 3500 кубічних метрів радіоактивних відходів;

- 1990-ті роки – у росії представники Смоленської та Курської АЕС отримали листи із загрозою підірвати або захопити АЕС;

- 1993 рік – у Литві з Ігналінської АЕС викрадено касету ядерного палива. Згодом (1997 рік) знайшли близько 50 кг ядерного урану, очевидно, який був витягнутий із цієї касети;

- 1993 рік – у США на територію АЕС Три-Майл-Айленд крізь систему інженерних бар'єрів прорвався автомобіль. У цьому ж році в Грузії з Сухумського ядерного центру зникло близько двох кілограмів високозбагаченого урану;

- 1994 рік – у Німеччині (м. Мюнхен) було затримано контрабанду плутонію з росії придатного для атомної бомби. Цього ж року у Литві кримінальне угруповання після ухвалення судом смертного вироку одному з її лідерів погрожували підірвати Іггалінську АЕС;

- 1995 рік – у Франції в другий охолоджуючий контур третього енергоблоку АЕС Байес невідомі засипали сіль;

- 1995 року – у Японії релігійна секта АО Сін'рікьо планувала виготовити ядерний вибуховий пристрій з австралійського або російського урану;

- у росії – чеченські екстремісти в московському парку помістили контейнер з радіоактивним ізотопом цезій-137;

- 1997 рік – у росії була відвернута спроба диверсії на одній з АЕС;

- у росії – службовця ядерного об'єкту затримали при спробі викрадення розщеплюваного матеріалу в кількості, достатній для виготовлення одного «ядерного пристрою»;

- служби росії запобігли укладенню угоди з придбання однією з пакистанських компаній збагаченого урану;

- 1998 рік – у росії біля Камчатського півострова заарештували чотирьох моряків, які мали схованку з радіоактивними матеріалами, що були викрадені із субмарини, де вони проходили службу [5, с. 247].

За даними МАГАТЕ з 1993 по 2004 роки було зареєстровано, з високим ступенем достовірності, 175 випадків нелегального продажу ядерних матеріалів і 201 випадок збуту інших радіоактивних джерел, зокрема тих, що використовуються в промисловості та медицині. Тільки у 18 з них йшлося про високозбагачений уран або плутоній, які необхідні для створення атомної бомби, і кількість їх була недостатньою для створення ядерного вибухового пристрою [6, с. 32].

Наведений вище аналіз статистичних даних говорить про те, що основним джерелом контрабанди ядерних матеріалів були країни СНД, передусім росія, об'єктом викрадення був високозбагачений уран. Передавали цей матеріал у країни Центральної Європи. Якщо раніше вважалося малоімовірним створення ядерного вибухового пристрою, якоюсь терористичною групою, то на сьогодні така ймовірність явно існує. Тезу про гранично малу ймовірність використання терористами ядерних матеріалів, поза як останні можуть загрожувати самим терористам, поклали уламки веж міжнародного торговельного центру США 11 вересня 2001 року. Як виявилось, терористи-камікадзе не бояться загинути [7, с. 52].

Все викладене вище не могло не турбувати міжнародну спільноту і у 1996 році, резолюцією 51/210 Генеральної Асамблеї ООН було утворено спеціальний комітет, метою якого стала підготовка конвенції про боротьбу з міжнародним тероризмом, включаючи конвенцію, яка безпосередньо стосується ядерного тероризму (п. 9). Після майже десятирічних переговорів щодо проекту

Конвенції, Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму [8] (Конвенція про ядерний тероризм)) була відкрита для підписання у 2005 році.

Відповідно до Конвенції, будь-яка особа, яка вчиняє злочин за змістом цієї Конвенції, якщо вона (особа) незаконно і навмисно володіє, використовує або погрожує використати радіоактивний матеріал з наміром заподіяти шкоду; або завдає шкоду об'єктам з тим самим наміром; або намагається це зробити; або бере участь, організовує (сприяє) таким діям вважається ядерним терористом (ст. 2).

Конвенція вимагає від сторін криміналізувати ці злочини у своєму національному законодавстві (ст. 5). Вона закликає сторони вжити практичних заходів для запобігання підготовки таких злочинів на їхній території; заборонити діяльність осіб, груп або організацій, які сприяють вчиненню таких правопорушень; обмінюватися інформацією відповідно до національного законодавства та інформувати ООН і МАГАТЕ (ст. 7). Крім того, вона закликає сторони вжити заходів для захисту радіоактивних матеріалів відповідно до рекомендацій МАГАТЕ (ст. 8).

Потрібно зазначити, що Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму, учасниками якої є 108 країн (станом на 2024 рік), відіграє ключову роль у забезпеченні ядерної безпеки. Конвенція переслідує дві основні цілі: криміналізувати володіння або використання ядерних матеріалів для можливих актів тероризму, а також посилення співпраці між державами для запобігання ядерному тероризму [9, с. 622]. Крім того, конвенція створює норми для співпраці, включаючи обмін інформацією, розслідування та запобігання таким правопорушенням. Однак, хоча Конвенція про ядерний тероризм сприяє співпраці між державами і з МАГАТЕ, і з ООН, вона як і Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1979 року обмежена, оскільки ні МАГАТЕ, ні ООН не було надано повноваження з моніторингу її дотримання.

А, окрім того, на той момент ще ніхто не думав, що таким терористом може стати вся держава, як наприклад, РФ. Час що минув, після прийняття вказаної Конвенції багато країн світу вжили заходів щодо посилення ядерної безпеки. Так, у Франції підприємство з переробки опроміненого ядерного палива охороняється підрозділами ППО; у Великій Британії райони ядерного центру у Селлафілді патрулює бойова авіація; у Канаді навколо ядерних об'єктів було зведено спеціальні бетонні загородження; у США було передбачено безпрецедентні заходи безпеки на всіх ядерних об'єктах (що мають, здебільшого, таємний характер).

Однією з головних рушійних сил програми боротьби з ядерним тероризмом і розшуку терористів у США є Програма «Нагороди за правосуддя», яку реалізує Держдеп США. За цією Програмою, за інформацію, що дозволить запобігти теракту проти США чи інших країн, або віддати терориста до суду, пропонується винагорода в розмірі до 5 млн доларів США.

А тепер пропонуємо розглянути ситуацію в окремих країнах, яка стосується питань ядерного тероризму. Зокрема, в США з 1988 року по 2001 рік американські АЕС тридцять разів зазнавали нападів як екстремістів, так і активістів екологічних організацій. Проте, досить серйозних атак на АЕС не було. Найсерйознішим вважався прорив легкової машини крізь систему інженерних бар'єрів. Автомобілем керувала людина, котра раніше лікувалась від психічного захворювання. Після «кривавого» 11 вересня 2001 року, голова комісії ядерного регулювання США рекомендував переглянути заходи безпеки, які застосовувались на 103 АЕС, розташованих у 31 штаті. Усім АЕС і паливним сховищам було наказано підтримувати найвищий рівень захисту, яким передбачено посилене патрулювання, додаткову охорону, тіснішу координацію з правоохоронними та військовими організаціями (конкретніше дії не розкривалися).

Комісія з ядерного регулювання підтвердила, що раніше в розроблений таємний документ під назвою «Базова загроза» не було включено, атак на ядерні об'єкти із застосування великих авіалайнерів.

Стосовно України можна зауважити, що розпад СРСР зробив нашу державу, свого часу, третьою в світі державою за обсягом ракетно-ядерного потенціалу. Від колишнього Союзу Україна успадкувала 130 стратегічних ракет СС-19 та 46 стратегічних ракет СС-24. Так на зорі української незалежності постало питання про необхідність приєднання до Договору про обмеження та скорочення стратегічних наступальних озброєнь. Уже 1992 року було підписано Лісабонський протокол до Договору про обмеження та скорочення стратегічних наступальних озброєнь, відповідно до якого Україна разом із Білоруссю та Казахстаном взяла на себе зобов'язання стати неядерною державою. 1996 року усі ядерні боезаряди з України були вивезені в росію в обмін на ядерне паливо для АЕС, а 30 жовтня 2010 року було ліквідовано останню із шахтно-пускових установок

міжконтинентальних твердопаливних ракет СС-24. Таким чином, у питанні ядерного потенціалу України було поставлено жирну крапку [10, с. 13].

У результаті політичної домовленості росія стала спадкоємцем радянського ядерного потенціалу.

Проте, з мирним атомом у нашій країні проблеми як були, так і залишаються.

Знищення останньої шахтно-пускової установки не означало припинення робіт із програми зменшення ядерної загрози. На місцях розміщення шахтно-пускових установок було проведено рекультиваційні роботи, а інші 16 об'єктів було повернуто народному господарству до 2002 року. Усі роботи з утилізації ракет і знищення шахтно-пускових установок фінансувались США. Україна одержала 520 млн доларів [11, с. 81].

До повномасштабного вторгнення РФ в Україні вважалося, що Україна є прикладом послідовної та зваженої політики в сфері нерозповсюдження ядерної зброї.

Україна ратифікувала Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму 15 березня 2006 року (Закон України № 3533-IV) [12]. Після ратифікації вказаного міжнародного нормативно-правового документу Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо боротьби з ядерним тероризмом у зв'язку з ратифікацією Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму» № 1071-V від 24 травня 2007 року. Згідно із положеннями зазначеного законодавчого акту були внесені зміни до Кримінального кодексу України щодо запровадження кримінальної відповідальності за контрабанду радіоактивних матеріалів (частина 1 статті 201), виготовлення ядерного вибухового пристрою або будь-якого пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (частина 1 статті 265) та за порушення правил поведіння з радіоактивними матеріалами (частини 1 статті 414) [13].

В Україні, було і залишаються вже «заднім числом» супротивники передачі ядерної зброї росії. Раніше говорили про те, що мова йде не стільки про передачу в РФ ядерного потенціалу, скільки заради збереження ядерного статусу України?! Але після подій 11 вересня 2001 року у США і кількох невдалих ракетних стрільб в Україні, супротивників без'ядерного статусу України значно поменшало.

З часу, який минув з моменту прийняття Конвенції про боротьбу з ядерним тероризмом пройшло майже 20 років. Як свідчить нинішня ситуація, на сьогодні всесвітньо важливою проблемою, яка стосується долі нинішніх і майбутніх поколінь, життєвих інтересів народів всіх країн є боротьба з ядерним тероризмом та попередження ядерної війни. Ось чому, на думку авторів даної статті, мова повинна йти про напрацювання і прийняття ядерними державами важливого міжнародно-правового акту, свого роду кодексу поведінки ядерних держав.

Висновки. Отже, події, які тривають в Україні уже майже три роки, показали, що ядерне законодавство як міжнародне, так і вітчизняне в сфері, яка пов'язана з використанням ядерної енергії є, недосконалим і не дає адекватної відповіді на багато питань. Рівень ризику застосування ядерної зброї та радіоактивних матеріалів можна попередньо оцінити за загрозами скоєння актів ядерного тероризму і викраденнями ядерних матеріалів. Водночас, на сьогодні не існує надійних і повних даних про нелегальне переміщення ядерних і радіоактивних матеріалів тощо.

Зовнішньо політична діяльність держав, які володіють ядерною зброєю є визначальною для майбутнього людства, для виживання людської цивілізації. Попередити немислиме – знищення життя на землі, відстояти мир, немає на сьогодні більш важливого завдання для всіх народів нашої планети. На нашу думку, міжнародний акт про взаємовідносини ядерних держав мав би дуже важливе значення. Зокрема, можна виділити шість наступних основоположних норм. Вони конкретні, реалістичні, а також базуються на результатах міжнародно-правового розвитку:

1) перше основоположне зобов'язання ядерних держав – розглядати попередження ядерної війни як головну мету своєї зовнішньої політики;

2) відмовитися від пропаганди ядерної війни в будь-якому її варіанті – глобальному або обмеженому;

3) взяти зобов'язання не застосовувати першими ядерну зброю;

4) не допускати розповсюдження ядерної зброї в будь-якій формі: не передавати будь-кому якої б то не було зброї або контролю над нею; не розмішувати її на територіях країн де її немає; не переносити гонку ядерних озброєнь в нові сфери;

5) крок за кроком, на основі принципу однакової безпеки добиватися скорочення ядерних озброєнь аж до повної їх ліквідації в усіх різновидах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балюк Г.І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні. К.: Видавництво «Віпол», 1997. 196 с.
2. Балюк Г.І. Ядерне право України: стан і перспективи розвитку (правові аспекти радіоекології). К.: Видавництво «Віпол», 1996. 140 с.
3. Бехруз Х.Н., Мануїлова К.В. Ядерний тероризм як загроза міжнародному правопорядку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 581–584. URL: http://lsej.org.ua/3_2023/132.pdf (дата звернення: 20.09.2024).
4. Пахолок Ю.П. Роль Міжнародного агентства з атомної енергії в процесі екологічного оздоровлення радіоактивно забруднених територій. *Науковий Вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2022. Випуск 74: частина 2. С. 23–27.
5. Балюк Г.І. Проблеми формування та становлення ядерного права України: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.06; 12.00.01. Київський університет імені Тараса Шевченка. К., 2000. 363 с.
6. Матвійчук А.О. Правове регулювання забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні (на прикладі деяких зарубіжних країн). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Випуск 76: частина 2. С. 29–35.
7. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти: навчальний посібник / кол. авторів; за заг. ред. проф. В.К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 328 с.
8. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14.09.2005 року. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68 (дата звернення: 20.09.2024).
9. Лесь І.О. Генезис міжнародно-правових засобів забезпечення ядерної безпеки. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 619–623. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/113.pdf> (дата звернення: 20.09.2024).
10. Балюк Г.І. Проблеми правового забезпечення радіаційної безпеки в умовах воєнного стану в Україні. *«Концепт Природи в сучасному праві»: науково-методологічні питання розвитку екологічного, земельного, аграрного та інших галузей права»: збірник тез наукових доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої світлій пам'яті докторки юридичних наук, професорки, член-кореспондентки НАПрН України, заступниці декана юридичного факультету з навчальної роботи заочного відділення (2002–2004), завідувачки кафедри екологічного права юридичного факультету (2011–2018), професорки кафедри екологічного права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Марії Василівни Красної (26 травня 2023 року)*. За ред. Т.Г. Ковальчук, к.ю.н., доц. та Е.В. Позняк, к.ю.н., доц. Київ: Талком, 2023. С. 12–15.
11. Балюк Г.І., Ковальчук Т.Г. Правове регулювання відносин щодо забезпечення ядерної та радіаційної безпеки в Україні в мирних умовах та умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Випуск 83: частина 2. С. 75–83. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/07/83-part-2.pdf> (дата звернення: 20.09.2024).
12. Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму: Закон України від 15.03.2006 року № 3533-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3533-15> (дата звернення: 20.09.2024).
13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо боротьби з ядерним тероризмом у зв'язку з ратифікацією Міжнародної конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму: Закон України від 24.05.2007 року № 1071-V. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1071-16> (дата звернення: 20.09.2024).